

צריך האדם להשריש בתוכו כי הנס והטבע שווים אצל הקב"ה!!!

מעטה יש לומר, שתכלית הניסים והנפלאות שהיו במצרים היא למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ, כפי שכל ניסי מצרים היו מעל הטבע, כך עלינו לדעת שכל הקורה בעולם ונראה כטבע אינו אלא יד ה' צרופה המנהיגה את העולם, עד שכל אחד מאיתנו שיראה את הנהגת הטבע בעולם יצביע ויאמר 'זה קלי ואנוהו' ללא שתעלה בלבו מחשבת 'כחי ועוצם ידי'.

והדבר מוכרח מכח התבוננות פשוטה, שהלא בודאי שהקב"ה היה יכול להכניע את פרעה במכה אחת בלבד, ומדוע הביא על מצרים את כל עשרת המכות, בהכרח שאין זה אלא על מנת להראות קבל עם ועדה את כוחו וגבורתו על הבריאה כולה, על מנת שנשכיל ונבין שאף הנהגת העולם הטבעית אינה אלא ידו החזקה.

נמצא, על פי זה, שאיננו עוסקים באדם המקשה עורפו לבל יכיר במלכות שמים, כי לזה גם ניסי מצרים לא יועילו, אלא עוסקים אנו באדם הרואה את יד ה' בניסיו הגלויים, אלא שסבור שהנהגת העולם ניתנה ח"ו בידי ה'טבע', לזה ניתנו ניסי מצרים ללמדו כי גם הנהגת העולם הנסתרת אינה אלא אצבע אלוקים, אלא שביקש הקב"ה להנהיג את העולם בחוקים תמידיים, ולכך הנהיג בו את חוק ה'טבע' למען יעמדו סדרי העולם לימים רבים.

« בזיעת אפיך תאכל לחם - עד כדי חובת השתדלות »

וזהו שאמרו חז"ל (פסחים ק"ח). 'קשים מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף', מזונות האדם נראים לכאורה כדבר הבא על פי הטבע, שהרי האדם טורח ועמל עליהם בכל כוחו, ומאידך קריעת ים סוף הוא הנס הגלוי הגדול ביותר שהיה מאז ומעולם, ולמרות זאת דימו חז"ל את קשיי האדם בהשגת מזונותיו לקריעת ים סוף.

אין זה אלא ללמדנו, כי אף מזונות האדם אינם באים אלא מידי שם הקב"ה, והם בבחינת נס גמור, בדיוק כפי שקריעת ים סוף היתה נס גמור, אלא שעל מנת שהאדם יזכה בשפע הבא מידו הרחבה, חובה עליו להשתדל בדבר, ונמצא, נס זה מוסתר בתוך הנהגת הטבע בעולם, אולם האדם המאמין יודע כי הוא כסות עינים בלבד, והאמת היא שידו המלאה מפרנס ומכלכל את הכל, אך מאידך האפיקורס מאמין בשיתוף הטבע בהנהגת העולם רח"ל, והוא בכלל עבודה זרה.

ועפ"ז צריכין להבהיר ולומר, כי למרות שנגזר על האדם בְּזִיעַת אִפְיֵךְ תֹּאכַל לֶחֶם (בראשית ג, יט), אין משמעות הענין שאכן בזיעת אפו הוא מביא את לחמו, שהרי באמת הוא ניזון מידו המלאה של הקב"ה וכפי שמצינו בחז"ל (תענית ב:) שמפתח של פרנסה נמצא בידו של הקב"ה, אלא שעליו להשתדל בדרך הטבע להשיג את לחמו ואזי יוכל לזכות לנס, אך אילו לא ישתדל כראוי בענין זה לא יוכל לזכות לנס, שכן חובת ההשתדלות מעכבת.

אדם שזכה להבין את ענין זה, אינו רואה טעם לעמול בפרנסתו יותר מכפי שחייבתו תורה, שהרי יודע היטב שאינו נצרך לעמל זה אלא

« כוחות ה'טבע' מתעתעות בבני אדם!!! »

כתוב בפרשתינו (שמות ח, יח) וְהִפְלִיטִי בְיוֹם הַהוּא אֶת אֶרֶץ גִּשְׁן אֲשֶׁר עָמִי עָמַד עָלֶיהָ לְבִלְתִּי הִיֹּת שָׁם עָרַב, לְמַעַן תֵּדַע כִּי אֲנִי ה' בְּקִרְבֵּי הָאָרֶץ. וצריך להתבונן לאיזה אנשים היתה מיועד המכות האלו להודיע, כי הקב"ה נמצא בקרב הארץ.

ענין זה יתבאר על פי מה שביאר רבי אליהו לאפיאן זצ"ל (לב אליהו פ"ו וירא) את הנהגת הקב"ה בעולם, כי הנה אנחנו רואים שהקב"ה מנהיג את עולמו בצורה טבעית שאינה משתנה במשך כל הדורות, השמש אינה משנה את מהלכה כלל, בבוקר היא זורחת במזרח לפי סדר מהלכה ברקיע ובערב היא שוקעת במערב, כך גם הכוכבים והמזלות, וכך הוא בכל הנבראים על הארץ בימים ובתהומות.

משום כך נשתרבה אצל המון העם טעות נוראה שהקב"ה מסר ח"ו את הנהגת העולם לשליח הנקרא 'טבע', וכבר מצינו בקדמונים שצווחו על זה, יעויין בחינוך (מצוה כו) שכתב שיש איסור להאמין באלהים אחרים זולתי השם יתברך לבדו, ואפילו אם מודה שהקב"ה שולט על הכל רק ידמה בדעתו שמסר את הנהגת העולם למלאך או כוכב הרי הוא עובר באיסור זה, אלא חובה עלינו להאמין שהקב"ה בכבודו ובעצמו משגיח בכל העולמות ואין לשום נברא כח לעשות דבר ללא רצונו יתברך.

אלא שרצה הקב"ה בבריאת העולם להנהיג את העולם בחוקים תמידיים מבלי שישנו את סדרם, וכפי שהארץ לעולם עומדת - כך גם כל מערכות השמים והברואים הארציים התלויים בארץ, וכולם ביחד נקראים 'טבע', אך אין היא בריאה בפני עצמה, אלא חוק שעל פיו מנהיג הקב"ה את העולם.

וכבר ידועים בענין זה דברי החזון איש זצ"ל, שאין כל חילוק בין הנהגה ניסית להנהגה טבעית, מלבד זמן ההנהגה, הנהגה ניסית משמעותה הנהגת ה' לזמן קצוב, ואילו הנהגה טבעית משמעותה, הנהגת ה' לזמן בלתי קצוב.

על פי זה ביאר רבי אליהו לאפיאן זצ"ל את דברי הכתוב וַיִּדְעַתְּ הַיּוֹם וְהִשְׁבַּתְּ אֶל לִבְבְּךָ כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים בְּשָׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת אֵין עוֹד (דברים ד, לט), וכן נאמר (שם פסוק לה) אֵין עוֹד מִלְבָּדוֹ, והיינו, כי למרות שאנו רואים בעולם לכאורה הנהגה נוספת להנהגה האלוקית, הנהגת הטבע, עלינו לדעת כי 'אין', אין זה דבר עצמי, אלא הכל, החל מהנעשה 'בשמים ממעל' ועד הנעשה 'על הארץ מתחת' הוא הנהגת הקב"ה בלבד, ואין עוד מלבדו, 'אפס זולתו'.

רבי ירוחם ליבוביץ זצ"ל (דעת חכמה ומוסר ח"א זמאמר טו) הוסיף לבאר בענין זה, כי אדם 'בעל מדרגה גבוהה' באמונה, אינו זה המאמין שהניסים הבאים עליו הם מיד הקב"ה, אלא זה המאמין שגם הדברים הנראים כדרך טבע אינם אלא מידו של הקב"ה, כי גם האפיקורסים אינם מתכחשים לניסים הגלויים הנראים לעין כל, אלא על אלו הנראים כדרך הטבע.

משום חובת ההשתדלות, וכיון שכבר מילא את חובתו שוב אין לו להוסיף ולעמול לשווא.

ומטעם זה, אף יוסיף לקבוע עיתים לתורה על פי מדרגתו ורוב עיונו, וכל שכן שיקפיד לעסוק בפרנסתו אך ורק על פי דיני התורה, כי מה תועלת תצמח לו מעמל ויזע שאינו כפי חוקי התורה, הלא בודאי שהם אינם חלק מחובת ההשתדלות המוטלת עליו.

ועל פי זה אפשר להמליץ את מה שאמרו חז"ל (אבות פ"ב מ"ב) 'יפה תלמוד תורה עם דרך ארץ שיגיעת שניהם משכחת עון', 'תלמוד תורה' משמעותו הנהגה ניסית, 'דרך ארץ' משמעותו הנהגה טבעית, רצון ההשגחה שאדם יתנהג כפי הדרך הטבע אך בד בבד יכיר כי יד ה' היא זו, ונמצא האדם עובד את קונו על ידי הנהגה ניסית והנהגה טבעית יחדיו, זו הדרך הראויה שעל ידה אפשר להמנע מלבוא לידי עון.

« ממכת ברד למדנו שכל הנהגת הטבע מוכוון מלמעלה!! »

ענין זה אנו רואים בבירור במכת ברד, שכיון שהתפלל משה שתיפסק הברד, נשאר הברד בעננים ולא ירד ארצה, וכפי שנאמר וְהַבָּרָד וּמָטָר לֹא יִתֵּן אֶרְצָה (ט, לג), ופירש רש"י: "לא ניתך: לא הגיע, ואף אותן שהיו באויר לא הגיעו לארץ", וכן תירגם אונקלוס 'ברדא ומטרא דהוה נחית לא מטא על ארעא'.

וביאר רבי משה פיינשטיין זצ"ל (דרש משה ח"ב שם), שנס זה הוכיח את אחד מעיקרי האמונה בקב"ה, שגם דבר הנראה לעין כל כברור ומובן מאליו, כי כך הוא טבעו של עולם, אינו כן, אלא כל הנעשה בעולם בכל רגע ורגע הוא מחמת רצונו יתברך.

וכגון ענין נפילה של דבר כבד, הנה בקרב הבריות מושרש שדרכו של חפץ כבד ליפול באויר מלמעלה למטה עד שהוא מגיע לארץ, אך באמת אין זה כך, אלא הקב"ה הטביע בטבע הבריאה שחפץ כבד יפול לארץ, אך הוא גם היה יכול לקבוע שחפץ כבד עולה מלמטה למעלה ובקרב הבריות היה משתרש שכך הוא הדרך על פי הטבע.

נמצא שאין כל הבדל בין ירידת הברד לארץ לבין הפסקת ירידתו מיד בגמר המכה עוד קודם הגיעו לארץ, שניהם הוא רצון הקב"ה. ובכוונה תחלה עשה ה' ככה, על מנת ללמדנו כי כל הנעשה בעולם בכל עת ובכל שעה הוא רצון הקב"ה.

כך גם מצינו באלישע הנביא שהחיה את בן השונמית, ונאמר בו וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל הַיְלֵד וַיִּשֶׂם פִּיּוֹ עַל פִּיּוֹ וַעֲיָנָיו עַל עֵינָיו וְכַפָּיו עַל כַּפּוֹ וַיִּגְהַר עֲלָיו וַיִּחַם בְּשָׂר הַיְלֵד (מלכים ב' ד, לד). ופירש הרד"ק (שם), שעשה כך על

מנת לחמם את הנער בחום הטבעי היוצא מפיו ומעיניו, שכן כל מה שאפשר עושים על פי דרך הטבע.

וביאר בזה הסבא מקלם זצ"ל (חכמה ומוסר מאמר מז), כי על אף שגם על פי דרך הטבע אין כל תועלת במה שאדם חי שם את עצמו על אדם מת להחיותו, כי לא יוצאת ממנו כל חיות אל המת, מכל מקום רצה בזה ללמדנו כי גם הנראה לבריות כהנהגה טבעית אינו אלא רק נס גמור, אלא שגזרה חכמתו יתברך שהנהגה הניסית תוסתר על ידי הנהגה טבעית ולכך חובה עלינו לפעול בדרך הטבע ככל האפשר, לפיכך פעל אלישע פעולה שנראית כמועילה על פי הטבע למרות שידוע לכולם שאין בו כל תועלת, ללמדנו כי גם מעשה שהבריות סבורות שפועל על פי דרכי הטבע אינו אלא השתדלות בלבד.

« האם מותר לשנות את הטבע או לא...? »

מסופר במס' תענית (כד) סיפור דלהלן: "ומא חד, הוה אגרי ליה אגרי בדברא (-יום אחד, היו לו לרבי יוסי פועלים שכירי יום בשדהו), נגה להו (-

החשיך להם היום), ועדיין לא אייתי להו ריפתא (-לא הביא להם רבי יוסי פת לאכול), אמרו ליה לבריה (-אמרו הפועלים לבנו של רבי יוסי, שהיה עמהם בשדה): **כפנינן** (-אנו רעבים), הווי יתבי תותי תאינתא (-באותה העת היו כולם יושבים תחת תאנה), שלא היו בה פירות, (-לפי שלא היתה זו עונתן), אמר (-בנו של רבי יוסי), תאנה תאנה הוציאי פירותיך, ויאכלו פועלי אבא, אפיקו (-הוציאה התאנה פירותיה), ואכלו מהן הפועלים".

"אדהכי והכי - אתא אבוא (-בינתיים - הגיע האב, רבי יוסי), וכו', אמר להו, מהיכא, (-מהיכן הביא לכם לאכול), אמרו, הכי והכי הוה מעשה (-כך וכך היה מעשה), אמר לו רבי יוסי לבנו, בני, אתה הטרחת את קונך (-את הקדוש ברוך הוא, קונה שמים וארץ) להוציא תאנה פירותיה שלא בזמנה, יאסף שלא בזמנו (-עשך יהיה שאתה תיאסף מן הארץ ותמות שלא בזמנך)", ע"כ דברי הגמ'.

והק' הגרמ"ה הירש שליט"א (ר"י סלבודקה), הרי בסמוך שם (כה) מביאה הגמ' כמה עובדות אודות רבי חנינא בן דוסא, שעשה נסים גדולים (א' מהם המעשה שגרם לחומץ לדלוק כשמן) ובכולם לא מזכירה הגמ' כלל שיש עליו איזה טענה במה שגרם בהם להטריח את הקב"ה.

ותי' ברעיון נפלא ויסודית מאד, דהנה השריש לנו הרמב"ן (בסוף פרשת בא) שאין דבר כזה 'טבע' כלל, ונס וטבע הם אותו דבר (וכמו שנתבאר למעלה), ועפי"ז אפ"ל, שאצל מי שחי באמת בדרגה של אמונה חושית כזאת שאין שום חילוק בין נס לטבע, כי הוא חי בהכרה פנימית מתמדת שהכל - הטבע כמו הנס - הוא רק ממציאותו והיותו של הקב"ה, לגביו אפשר לומר שאין שום איסור לסמוך ולהשתמש בנס, ואין זה נחשב כמו ש'מטריח' את קונו כביכול, כשם שאין טענה עליו כשסומך על הקב"ה בעניני טבע, וזו היתה דרגתו של רבי חנינא בן דוסא, ורבי יוסי סבר שבנו אינו בדרגה זו שהיה מותר לו להשתמש במעשה ניסית.

« הדרך הנכונה לחיות בנס כמו בטבע!! »

ובאמת שהרמב"ן כותב להדיא שזהו דרך הנכונה והמעולה יותר, איך שצריכים להתנהג, וזהו לשון הרמב"ן בפ' בחקותי (כו, יא): "והכלל כי בהיות ישראל שלמים והם רבים, לא יתנהג ענינים בטבע כלל, לא בגופם ולא בארצם, לא בכללם ולא ביחיד מהם, כי יברך השם לחמם ומימם, ויסיר מחלה מקרבם, עד שלא יצטרכו לרופא ולהשתמר בדרך מדרכי הרפואות כלל, כמו שאמר כ"י א"י ה' רפאך (שמות טו, כו)".

"וכן היו הצדיקים עושים בזמן הנבואה, גם כי יקום עון שיחלו, לא ידרשו ברופאים, רק בנביאים וכו', אבל הדורש השם בנביא לא ידרוש ברופאים, ומה חלק לרופאים בבית עושי רצון השם, אחר שהבטיח (שמות כג,

כה) וַבִּרְדָּ אֶת לַחֲמָךְ וְאֶת מִימֶיךָ וְהִסְרֵתִי מִחֲלָה מִקִּרְבְּךָ (שמות כג, כה), והרופאים אין מעשיהם רק על המאכל והמשקה להזהיר ממנו ולצוות עליו, וכך אמרו (ברכות סד). כל עשרין ותרתין שנין דמלך רבה, רב יוסף אפילו אומנא לביתה לא קרא וכו', (-וזה היא כוננתם באמרים) וַרְפָּא וַרְפָּא (שמות כא, יט) מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות, לא אמרו שנתנה רשות לחולה להתרפאות, אלא כיון שחלה החולה ובא להתרפאות כי נהג ברפואות והוא לא היה מעדת השם שחלקם בחיים, אין לרופא לאסור עצמו מרפואתו, לא מפני חשש שמא ימות בידו, אחרי שהוא בקי במלאכה ההיא, ולא בעבור שיאמר כי השם לבדו הוא רופא כל בשר שכבר נהגו וכו'". ע"כ לשון הרמב"ן.

היוצא לנו מכל זה, שהכל תלוי בדרגת הבטחון של האדם, שככל שהאדם נמצא במדרגה גדולה יותר, אזי מותר לו לסמוך יותר על דברים שאצל אחרים נתפס כנס או קרוב לנס, ואדרבה, אצל אדם כזה ככל שישתדל ויעשה פעולות גשמיות יותר ממדרגתו ודביקתו בה', אזי כפגם גדול ייחשב לו.

"...היוצא לנו מכל זה, שהכל תלוי בדרגת הבטחון של האדם, שככל שהאדם נמצא במדרגה גדולה יותר, אזי מותר לו לסמוך יותר ויותר על דברים שאצל אחרים נתפס כנס או קרוב לנס..."